

W S T Ę P

Robert Skobelski, Ireneusz Wojewódzki

Gdy w grudniu 2009 r. podejmowaliśmy się zleconego nam przez Zarząd Elektrociepłowni zadania napisania niniejszej monografii, czyniliśmy to z przekonaniem, że czekają nas miesiące żmudnej, choć nie najbardziej interesującej pracy. Myliliśmy się w dwójnasób. Po pierwsze, praca nad książką okazała się dużo trudniejsza niż pierwotnie sądziliśmy, materiał źródłowy zaś rozleglejszy i nadzwyczaj różnorodny. Po drugie, wnikając coraz głębiej w temat, odkrywaliśmy wciąż nowe wątki w kilkudziesięcioletnich, niezwykle burzliwych i – jak się przekonaliśmy – bardzo frapujących losach zielonogórskiego przedsiębiorstwa. W takim kontekście dzieje Elektrociepłowni okazały się ważnym fragmentem powojennej historii Zielonej Góry, stanowiąc równocześnie swego rodzaju lokalne odbicie skomplikowanych procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w Polsce na przestrzeni nieomal półwiecza.

O potrzebie stworzenia w mieście centralnego źródła ciepła mówiło się w zasadzie od początku lat 60. Wymuszał to niejako, dynamiczny w tym okresie, rozwój przemysłu i budownictwa mieszkaniowego, których ciepłowniczych potrzeb nie zaspokajały już istniejące tradycyjne kotłownie węglowe, a budowa kolejnych była zarówno nieopłacalna, jak i uciążliwa dla środowiska. Wobec takiej sytuacji ówczesne władze administracyjne – miejskie i wojewódzkie – rozpoczęły, najeżone licznymi trudnościami, starania o możliwość wybudowania w Zielonej Górze wspomnianego centralnego źródła ciepła, funkcjonującego na zasadzie gospodarki skojarzonej, czyli przy jednoczesnym wytwarzaniu energii cieplnej oraz elektrycznej. Podjęte wysiłki przyniosły efekt dopiero po kilku latach, kiedy wiosną 1971 r. wbito nareszcie pierwszą łopatę pod budowę zakładu, mającego zaopatrzać w energię ciepłą przede wszystkim najważniejsze przedsiębiorstwa i zakłady oraz nowo powstające osiedla bloków. Była to bez wątpienia najtrudniejsza pod względem technologicznym powojenna inwestycja w mieście i początek historii firmy, należącej obecnie do najnowocześniejszych w swojej branży w kraju.

Koniecznością wydaje się nadmienienie, że produkcja i wykorzystanie energii elektrycznej w Zielonej Górze miały swoje wcześniejsze tradycje. Dostęp do elektryczności miasto otrzymało już w 1895 r. z hydroelektrowni zlokalizowanej na Bobrze w Nowogrodzie Bobrzańskim (przerobionej... z młyna wodnego). Natomiast na początku lat 20. XX w. przy ul. Krośnieńskiej (wówczas Lessener

Straße) zakłady włókiennicze Deutsche Wollenwaren Manufaktur wybudowały na własne potrzeby elektrownię o mocy 4 MW, wykorzystującą pobliskie złoża węgla brunatnego. Nadwyżki jej produkcji sprzedawano miastu, przy czym głównym źródłem prądu dla Zielonej Góry pozostawała elektrownia Finkenheerd koło Frankfurtu nad Odrą. W 1945 r. miejską elektrownię udało się uruchomić, a paliwo do niej dowożono zakładową kolejką elektryczną z własnej kopalni w Słonem. Po wyeksploatowaniu w latach 50. miejscowych złóż węgla elektrownię zamknięto w 1958 r., miasto zaś podłączono do sieci ogólnokrajowej. Pewnego rodzaju ciekawostką i elementem łączącym Elektrociepłownię z dawnym zakładem z ul. Krośnieńskiej jest wykorzystywanie przez jej pracowników, jeszcze w latach 80., kotłów parowych, które pozostały po zlikwidowanej elektrowni¹.

Ramy czasowe niniejszego opracowania obejmują lata 1964-2011, a więc okres od rozpoczęcia oficjalnych starań przez władze lokalne o wybudowanie w Zielonej Górze „wytwórni ciepła”, aż po rok 2011, związany z jubileuszem 20-lecia usamodzielnienia się Elektrociepłowni oraz 10-lecia funkcjonowania jej jako przedsiębiorstwa prywatnego.

Bazę źródłową monografii stanowią przede wszystkim zbiory ośmiu archiwów, jednej kolekcji prywatnej i oficjalne wydawnictwa Elektrociepłowni. Materiały te uzupełniają drukowane wspomnienia, relacje ustne, a także zakładowa gazeta oraz prasa regionalna.

Znaczną część materiału źródłowego zaczerpnięto z Archiwum Zakładowego Elektrociepłowni, będącego – można śmiało powiedzieć – istną kopalnią informacji o przedsiębiorstwie, jego przemianach i zatrudnionych w nim ludziach, zwłaszcza w ostatnich dwóch dekadach. Ta rozległa i bardzo zróżnicowana tematycznie dokumentacja, czasami rozproszona w różnych działach przedsiębiorstwa i nieposiadająca sygnatur archiwalnych, nie jest w pełni uporządkowana, co poważnie utrudniało jej wykorzystywanie. Poruszanie się w tym gąszczu danych nie byłoby możliwe bez wsparcia pracowników Elektrociepłowni „Zielona Góra” S.A.

Ważne znaczenie dla odtworzenia pierwszych kilkunastu lat istnienia Elektrociepłowni mają zbiory Archiwum Państwowego w Zielonej Górze z siedzibą w Kisielinie i jego oddziału w Wilkowie. W obu tych palcówkach sięgnięto m.in. do dokumentów zespołów Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze, Regionu NSZZ „Solidarność” oraz Komitetu Wojewódzkiego PZPR.

¹ H. Szczegóła, *Zielona Góra. Rozwój miasta w Polsce Ludowej*, Poznań 1984, s. 129; Z. Bujkiewicz, *Krajobraz materialny i społeczny Zielonej Góry od końca XVIII do połowy XX wieku. Przestrzeń – ludność – gospodarka*, Zielona Góra 2003, s. 222-225; Relacja Jerzego Wojnicza.

Nie mniej istotne dla okresu sprzed usamodzielnienia się „wytwórni ciepła” są materiały byłego Zakładu Energetycznego, przechowywane w Archiwum Zakładowym ENEA S.A. Zielona Góra. Zawierają one informacje o kolejnych zmianach w organizacji przedsiębiorstwa, obsadzie kadrowej oraz prowadzonych lub planowanych inwestycjach.

W Archiwum Zakładowym Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego, poza bardzo rozproszonymi informacjami o latach 80., wartościowe okazały się źródła na temat podziału Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej latem 1992 r. i związanej z tym sprawy nieuregulowanej należności za ciepło dostarczone przez Elektrociepłownię w 1992 r.

Do odrębnej kategorii zaliczyć należy dokumenty z Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu, dotyczące nielegalnej działalności związkowej w Elektrociepłowni po wprowadzeniu stanu wojennego. Materiałów tych jest wprawdzie niewiele, ale i tak są unikatowym dowodem zainteresowania Służby Bezpieczeństwa „wytwornią ciepła” i niepokornymi członkami jej załogi.

Bogate materiały dotyczące Elektrociepłowni „Zielona Góra” S.A. znajdują się w Archiwum Ministerstwa Skarbu Państwa. Obejmują one całą dekadę lat 90. Okazały się bezcenne dla odtworzenia skomplikowanego i długotrwałego procesu prywatyzacji przedsiębiorstwa.

Uzupełniający charakter mają z kolei dokumenty z Archiwum Zakładowego Urzędu Miasta Zielona Góra. Wybiórcza kwerenda w aktach miejskich posłużyła przede wszystkim do ukazania okoliczności podjęcia w 1994 r. przez Radę Miasta uchwały dotyczącej komunalizacji Elektrociepłowni.

Niebagatelna część bazy źródłowej to także dokumenty z prywatnych zbiorów Mariana Babiucha. Materiały, znajdujące się w posiadaniu obecnego Prezesa Zarządu Spółki i Dyrektora Generalnego, odnoszą się do jego działalności związkowej w „Solidarności”, starań o odłączenie się Elektrociepłowni od Zakładu Energetycznego oraz początków samodzielnego funkcjonowania przedsiębiorstwa.

Obok archiwaliów, kapitalną i inspirującą rolę w poznaniu historii „wytwórni ciepła”, odegrały relacje ustne jej dawnych i obecnych pracowników oraz osób pośrednio lub bezpośrednio związanych z przedsiębiorstwem. Rozmowy z nimi pomogły nam w zrozumieniu klimatu, który panował wśród załogi, stosunków międzyludzkich w zakładzie, a także dostarczyły informacji, których próżno byłoby szukać w oficjalnych dokumentach.

Podkreślić należy też znaczenie gazety zakładowej „Z Prądem i pod Prąd”. Jej pierwszy numer ukazał się w kwietniu 1994 r. Od początku stała się ona swoistym kalendarium, trwałym zapisem bieżącej działalności i historii firmy, co bardzo

ułatwiło przesłedzenie i uporządkowanie wielu faktów, szczególnie z ostatniego 20-lecia funkcjonowania Elektrociepłowni.

Całość pracy podzielono na sześć rozdziałów. Pierwszy rozdział, obejmujący lata 1964-1974/75, odnosi się do najwcześniejszych planów budowy Elektrociepłowni, wyznaczenia inwestorów, wykonawców i trudności związanych z rozpoczęciem inwestycji – także tych stwarzanych na szczeblu ministerialnym. W dalszej kolejności przedstawiono przebieg budowy „wytwórni ciepła”, kłopoty z terminowym oddaniem jej do użytku, uruchomienie przedsiębiorstwa oraz proces kompletowania jego załogi.

W rozdziale drugim, zamkniętym chronologicznie w latach 1975-1991, opisano przygotowania i realizację prac przy II etapie budowy Elektrociepłowni, podporządkowanie jej energetyce zawodowej w ramach Zakładu Energetycznego i trudne chwile „zimy stulecia”. Sporo miejsca poświęcono tutaj także działalności „Solidarności” i jej roli w usamodzielnieniu się „wytwórni ciepła” oraz trudnemu okresowi lat 80. wraz z zakończeniem III etapu rozbudowy przedsiębiorstwa.

Pierwsze miesiące samodzielnego funkcjonowania firmy, pod nazwą Przedsiębiorstwo Państwowe Elektrociepłownia „Zielona Góra”, opisane zostały w rozdziale trzecim, obejmującym lata 1991-1993. Przedstawia on proces podziału majątku Zakładu Energetycznego, powołanie organów nowego przedsiębiorstwa i starania o jego komercjalizację. Zawiera także opis kłopotów finansowych zakładu oraz narodzin strategicznych planów rozwoju przedsiębiorstwa.

Rozdział czwarty odnosi się do lat 1993-1995. W znacznej mierze poświęcony jest napiętej sytuacji społecznej w Elektrociepłowni, w której, po przekształceniu w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa, podjęto wysiłki w celu przeprowadzenia wewnętrznej restrukturyzacji. Doszło wówczas do ostrego konfliktu, którego apogeum stanowił rozpoczęty 31 maja 1995 r. strajk. Na tle tych burzliwych wydarzeń ukazane zostały konsekwentne działania rozwojowe i modernizacyjne, na czele z najważniejszą inwestycją tego okresu, jaką było uruchomienie nowego turbozespołu parowego.

Zakończenie konfliktu wewnętrznego w zakładzie oraz oddanie do użytku drugiego turbozespołu otwiera kolejny rozdział pracy. Po 1996 r. Elektrociepłownia nadal funkcjonowała jako jednoosobowa spółka Skarbu Państwa, jednakże nowa atmosfera w zakładzie pozwoliła na skoncentrowanie wysiłków zmierzających do realizacji najważniejszego celu strategicznego: budowy bloku gazowo-parowego. Lata 1996-2001 obejmują także długotrwały proces prywatyzacyjny przedsiębiorstwa, którego ukoronowaniem było podpisanie 7 września 2001 r. umowy prywatyzacyjnej.

Ostatni, szósty rozdział pracy, obejmuje pierwszą dekadę XXI w., a więc czas, kiedy przedsiębiorstwo funkcjonuje w ramach grupy kapitałowej wrocławskiej

spółki Kogeneracja S.A., powiązanej z francuskim koncernem EDF. W rozdziale przedstawiono reorganizację Spółki, budowę i uruchomienie bloku gazowo-parowego, proces przejęcia i rozbudowy miejskiej sieci ciepłowniczej, a także najważniejsze inwestycje ostatnich lat.

Zamknięciem niniejszej monografii jest aneks źródłowy. Z tysięcy dokumentów, z jakimi zapoznaliśmy się podczas prac nad książką, postanowiliśmy wybrać kilkadziesiąt. Stanowią one próbkę wykorzystanej bazy źródłowej, obrazując różne momenty historii Elektrociepłowni i jej załogi. Należy podkreślić, że znaczna część przytaczanych w aneksie materiałów, zwłaszcza z lat 60., 70. i 80. jest unikatowa i trudno dostępna.

Z uwagi na fakt, że opracowanie ma nie tylko naukowy, ale również jubileuszowy charakter, zamieściliśmy w nim zdjęcia i biogramy osób udzielających relacji, informacje na temat kierownictwa Elektrociepłowni w poszczególnych okresach oraz listę pracowników przedsiębiorstwa z lat 1991-2011. Lekturę książki ułatwi na pewno indeks osobowy, wykaz niektórych skrótów i spis tabel.

* * *

Jesteśmy jeszcze winni wytłumaczenie tytułu pracy – *Z prądem i pod prąd*, który jest tożsamy z tytułem Biuletynu Informacyjnego Elektrociepłowni „Zielona Góra” S.A. Uznaliśmy, że tytuł ten pasuje doskonale do burzliwej historii „wytwórni ciepła”, oddaje jej specyfikę oraz wskazuje na przeciwności, z którymi borykała się przez lata swojego istnienia.

* * *

Niniejsza praca nie mogłaby powstać bez wsparcia, pomocy i zaangażowania wielu osób.

Wyrazy wdzięczności kierujemy pod adresem wszystkich autorów relacji, którzy zgodzili się na przeprowadzenie wywiadów i poświęcili swój czas, dzieląc się z nami własnymi wspomnieniami i refleksjami. Lista tych osób jest długa, dlatego ich biogramy zostały dołączone na końcu niniejszego opracowania.

Jesteśmy wdzięczni wszystkim osobom, które zgodziły się podjąć trud przeczytania maszynopisu i przekazały nam swoje uwagi, dzięki czemu mogliśmy uniknąć wielu, choć zapewne nie wszystkich, błędów.

Za udostępnienie prywatnych materiałów oraz za cenne rady i refleksje serdecznie dziękujemy Panu Profesorowi J. Pawłowi Gieorgicy, Panu Markowi Frankowi oraz Panu Marcinowi Wajdzie.

Słowa podziękowania kierujemy także do Pana Stanisława Krajcera za nieocenioną pomoc przy zbieraniu materiałów z Archiwum Zakładowego

Elektrociepłowni, autoryzacji udzielanych relacji oraz wartościowe uwagi i sugestie.

Pragniemy gorąco podziękować Panu Jerzemu Wojniczowi, Dyrektorowi Biura Spółki. Koordynował on prace nad publikacją i stworzył komfortowe warunki dla naszych poszukiwań badawczych. Ale też dzielił się z nami swoją olbrzymią wiedzą na temat organizacji przedsiębiorstwa i jego losów w przeszłości.

Odrębne podziękowania składamy Panu Prezesowi Zarządu Elektrociepłowni Marianowi Babiuchowi. Wytrwale wspierał nas i dopingował. Mimo licznych obowiązków służbowych spędził wiele godzin na wykładaniu nam elementarnych zasad funkcjonowania polskiej energetyki, odsłaniając też kulisy wydarzeń, których był uczestnikiem. Pan Prezes udostępnił przy tym bogaty materiał źródłowy ze swego prywatnego archiwum.

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne Prezesa Zarządu Elektrociepłowni „Zielona Góra” S.A. Mariana Babiucha	5
Przedmowa Rektora Uniwersytetu Zielonogórskiego Profesora Czesław Osękowski	9
Wstęp (Robert Skobelski i Ireneusz Wojewódzki).....	11

Rozdział I (Robert Skobelski)

POWSTANIE ELEKTROCIEPŁOWNI W ZIELONEJ GÓRZE (1964-1974/75)

1. Koncepcja stworzenia w mieście centralnego źródła ciepła oraz wyznaczenie inwestora budowy (1964-1966).....	17
2. Przyjęcie projektu Elektrociepłowni, problem wzrostu kosztów i kłopoty z rozpoczęciem inwestycji (1966-1970)	23
3. Opór Ministerstwa Górnictwa i Energetyki wobec powstania „wytwórni ciepła” w Zielonej Górze, kolejne trudności z rozpoczęciem prac.....	29
4. Budowa i uruchomienie Elektrociepłowni (1971-1974).....	36
5. Kompletowanie załogi oraz pierwszy sezon pracy zielonogórskiej „wytwórni ciepła”	47

Rozdział II (Robert Skobelski)

ROZBUDOWA I FUNKCJONOWANIE ELEKTROCIEPŁOWNI W LATACH 1975-1991

1. Przygotowania do II etapu budowy „wytwórni ciepła”	54
2. Rozpoczęcie II etapu budowy oraz funkcjonowanie Elektrociepłowni w strukturach Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej (1975-1978).....	60
3. Podporządkowanie Elektrociepłowni energetyce zawodowej i zakończenie II etapu budowy (1978-1980).....	70

4. Elektrociepłownia w okresie „Solidarności” i wprowadzenia stanu wojennego (1980-1982)..... 76
5. Trudności lat 80. oraz III etap budowy „wytwórni ciepła” 87
6. Odrodzenie „Solidarności” w Elektrociepłowni i droga do usamodzielnienia się przedsiębiorstwa (1989-1991)..... 97

Rozdział III (Ireneusz Wojewódzki)

PRZEDSIĘBIORSTWO PAŃSTWOWE (1991-1993)

1. Podział Zakładu Energetycznego 106
2. Zmiany organizacyjne 110
3. Wybór organów przedsiębiorstwa 116
4. Kłopoty finansowe 120
5. Plany rozwoju i modernizacji..... 125
6. Proces komercjalizacji 130

Rozdział IV (Ireneusz Wojewódzki)

JEDNOOSOBOWA SPÓŁKA SKARBU PAŃSTWA

- APOGEUM KONFLIKTU (1993-1995)

1. Organizacja Spółki i kierunki rozwoju..... 155
2. Budowa turbozespołu TG-2 164
3. Konflikt wewnętrzny na tle restrukturyzacji i Zakładowej Umowy Zbiorowej 169
4. Próba komunalizacji Elektrociepłowni 179
5. Powstanie Przedsiębiorstwa Remontowego Elektrociepłowni „ECeRemont” spółka z o.o..... 186
6. Najdłuższy strajk w historii Zielonej Góry (31 maja – 22 lipca 1995) 190
7. Realizacja Porozumienia z 22 lipca i sądowy finał konfliktu..... 204

Rozdział V (Ireneusz Wojewódzki)

JEDNOOSOBOWA SPÓŁKA SKARBU PAŃSTWA

- NA DRODZE KU PRYWATYZACJI (1996-2001)

1. Ogólna sytuacja Spółki w latach 1996-2001 216
2. Dalsze próby komunalizacji i projekty budowy alternatywnego źródła ciepła 228
3. Przygotowania do inwestycji gazowej 239
4. Negocjacje kontraktów długoterminowych z PSE i PGNiG..... 244
5. Proces prywatyzacji 251

Rozdział VI (Ireneusz Wojewódzki)
W GRUPIE KAPITAŁOWEJ WROCŁAWSKIEJ KOGENERACJI
(2001-2011)

1. Budowa bloku gazowo-parowego	265
2. Przeobrażenie „wytwórni ciepła”	279
3. Ochrona środowiska i wizerunek Spółki	290
4. Działania Elektrociepłowni w sprawie likwidacji KDT	295
5. Problemy dystrybucji i rynku ciepła sieciowego.....	304
6. Sprawy bieżące i perspektywy rozwoju	315
Aneks źródłowy	349
Summary	420
Biogramy osób udzielających relacji.....	425
Wykaz szefów i członków kierowniczych organów	
Elektrociepłowni w latach 1974-2011.....	433
Wykaz pracowników przedsiębiorstwa w latach 1991-2011.....	439
Bibliografia	457
Indeks osobowy	462
Spis tabel	467
Wykaz niektórych skrótów.....	468